

СТУПАНЪ.

ЗЕМЛЕДѢЛСКО-ЕКОНОМИЧЕСКИ ЛИСТЪ.

1 Ноември 1874.

СТУПАНЪ излиза е-динъ пѣтъ на мѣсеца съ една притурка. Годишна цѣна е едно бѣло мѣджидѣ.	Съ д ѣ р ж а н и е: Извѣстие. — Какво вли-яние иматъ горите върху ступанството и кли-матътъ. — За кждата. — Нѣмаме храна ка-кво ще правимъ. — За земята (почвата) и за нейното приготвление да са обрботватъ на нея различни жита, сѣидби и трева за добитакътъ. — Разни.	Писма, дописки и спо-моществованіята са ис-пращатъ до издателя Д. В. Хранова въ Видинъ.
---	--	--

ИЗВѢСТІЕ.

Още една книжка съ притурката и свършваме първата годишнина съ „Ступанъ“. А дали и какъ сме отговорили на предначертаната программа, ние оставяме на почитаемите си читатели да съдятъ сами за това. Сѣкиму е по-знато, че въ началото на сѣко ново предприятие са посрѣщатъ мѣчнотии; но убѣдени, че съ постоянство, трудъ и търпѣние лесно са побѣждаватъ, ние, ако и да посрѣщнахме мѣчнотии, не са отчаяхме, но продължавахме пред-приетата си работа, спорѣдъ както са бѣхме обѣщали.

Насърдени отъ почитаемите и до-бри наши приятели и отъ приятелите на народниятъ ни папредакъ, още и съ надѣжда че листътъ ни за напредъ ще намѣри по-добра поддръжка отъ нашите съотечественици, ние са рѣ-шихме да продължаваме и за напредъ издаванието на „Ступанъ“, като са о-бѣщаваме че първата ни грижа ще е да глѣдаме, щото този листъ да бѣде колкото са може съ по-добро съдър-жание, въобще по-полѣзенъ за наро-дътъ ни.

Втората година *Ступанъ* ще излѣ-зва два пѣти въ мѣсецътъ и ще са занимава съ земледѣлството, лозарството, скотовѣдството, пчеларството, копи-ярството, народната економия, кждо-вничество и ступанската промишлен-ность (индустрия). Цѣната на едно го-дишно течение ще бѣде 5 $\frac{1}{2}$ франга или 25 гроша турски пари. Читатели-те ни виждатъ, че втората годишнина на *Ступанъ* е по-евтина въ сравнение съ първата годишнина. За рѣдовното и на времешно пзлизание на *Ступанъ* за напредъ сме зели по-добри мѣрки. Настоятелите ще иматъ право да зе-матъ на десетѣхъ едно. Писма, до-писки и спомоществованіята ще са ис-пращатъ до издателятъ и притежате-льтъ Д. В. Храновъ въ Видинъ.

Умоляваме почитаемите читалищна настоятелства, до които сме пращали *Ступанъ*, аке тѣ сами не могатъ да бждатъ настоятели на листътъ ни, не-ка благоволятъ и отрѣдятъ за настоя-тели поне нѣкои частни лица. Дано не бѣде като миналата година!!!

Отправляме са най-после кжмъ сич-ките ваши добри съотечественици и ги молимъ да ни поддръжатъ и на-сърдчатъ въ това трудно предприятие.

Слабиятъ ни гласъ ще ли намъри отзвънъ въ благородните души на нашите съотечественници, оставяме и този път на времето да покаже. Отъ наша страна ние са общаваме, че ще свършемъ и втората година съ *Ступанъ*, та, дай Боже, да продължаваме и повече години това си любимо предприятие!

Издателъ и притежателъ
Д. В. Храновъ.

КАКВО ВЛИЯНИЕ ИМАТЪ ГОРИТЕ ВЪРХУ СТУПАНСТВОТО И КЛИ- МАТЪТЪ.

На кадѣто и да са обжрне по насъ човѣкъ ще види, че въ сичко сме останали много назадъ, ще намъри на сѣка стѣпка хилѣди недостатѣци, не свършенство, незнание, неумѣяние и пр.; по насъ малко ни е грижа за сичко това. Ние не промисляме за подобряването си, не мислиме нито пай-малко какво ни чака за напредъ и кадѣ ще ни излѣзе краятъ; знаемъ само да са оплакваме и да казваме, че нѣмало *берекетъ* и други такива. Ако я караме се тѣй, то не трѣба да са смнѣваме, че ще дочакаме и по-лоши времена. Една поговорка казва: *страданията докарватъ знанията*; но защото да чакаме ние се да страдаме, че тогава да са учиме? Не е ли по-добрѣ човѣкъ да са възползува отъ страданията на другите отъ колкото да страда самъ той? Ние чакаме да допре ножътъ до кокалътъ и тогава чакъ ни дохожда на умътъ, че трѣбало съ време да са предвари злото. Време е вече да разберемъ, че трѣба да са погрижиме за предвараието баремъ на

онова зло, ва което имаме възможность.

Измежду многото работи, за поправяието на които трѣба съ време да са промисля,—има едно важно питанье, за което по насъ не става още нито дума, а върху което би трѣбало да са обжрне сериозно внимание,—а то е за *горите*, които се повече и повече намаляватъ по насъ.

Ние виждаме, че отъ година на година сушата бива се повече и повече голѣма и че водите, изворите, значително намаляватъ и пресъхватъ по насъ; а оттова, както и сички знаемъ, много страдатъ нашите сѣидби и нашиятъ добитакъ за вода. Но ако изсѣчемъ повече гори, както сме захванали и мислимъ свършенно да ги изтребимъ, то нека бждемъ увѣрени, че ни чака още по-голѣмо зло, както отъ къмъ суша,—бездѣждие,—тѣй и отъ къмъ много други още страни. Може да ни понитатъ нѣкои: а че какъ може да не сѣчемъ горите? Нека иматъ малко търпѣние; по-долу ние ще раскажемъ по кой начинъ трѣба да са сѣкатъ, за да не са свършватъ никога.

Време е вече да разберемъ и да са увѣримъ и ние, че горите сѣ необходими за сѣко мѣсто; трѣба да познаемъ добротворното имъ влияние, което тѣ иматъ не само върху ступанството, но и върху човѣческото здравие.

Ако би могаль човѣкъ сега да види земната повърхнина на Европа такова, каквато е била преди 200 години, или нѣкъ тогава, когато сѣ сѣлили народите отъ едно мѣсто на друго, то би намърилъ въ нея много голѣма разлика.

Като четеме историята на образованните и просвѣщенните народи, до-

хождаме до такова увѣрение, че просвѣщението, промишлеността (индустрията) и търговията въ сѣки единъ народъ са започвали съ борба противъ лѣсове (гори, кории и бранища). Тамъ дѣто сѣ са населявали и умножавали хората, царството на горите падало и отстъпвало мѣсто на просвѣщението, промишлеността, търговията и пр. Като са поупропастиятъ и искорѣниятъ нѣщо отъ неизмѣримите гори, на мѣстото имъ са посѣватъ и растатъ питомни растения като знакъ на човѣческото напредване; съ това са измѣнява не само външниятъ изгледъ на земната повърхнинѣ, но и самиятъ климатъ (хава). Нѣкогашниятъ суровъ климатъ са е преобърналъ, съ искорѣняването на толкова неизмѣрими и гъсти лѣсове въ хубави и плодородни полета. Ако ли са искорѣни повече отъ тѣзи лѣсове, или гори и намалѣятъ значително, то са разваля равновѣсието измежду горитѣ и разработените или голи полета. Щомъ са премине тѣзи граница и продължаваме да корѣнимъ горите безъ да ги надомѣстѣме отъ друга страна съ други, то климатътъ безъ друго ще са промѣни въ сѣвсѣмъ противенъ отъ онзи, който по-преди е билъ. Съ други думи: въ онова време когато горите не сѣ били още никакъ покѣтнати, климатътъ е бивалъ винаги влаженъ, времето мѣгловито и студено; а като поискорѣнили нѣщо отъ тѣзи гори и ги преобърнали на плодородни нивѣ, климатътъ станалъ по-добаръ тѣй, щото станало едно равновѣсие измежду горите и разработените земи. А на нѣкои мѣста като преминали грапицата, т. е. като изсѣкли почти сичките гори, земята останала сѣвсѣмъ гола; растѣ-

нията, които растѣли по нея, като биле изложени на горѣщото слънце и лишени отъ укрѣпигелната влага отъ и расхладителната сѣнка, задинѣли и изсѣхнали тѣй, щото тѣзи мѣста са преобърнали на пустини -- безплодни полета.

Стара Грѣция е била нѣкога много красна, напичена съ хубави гори, въ които сѣ са забавлявали и веселили поетите; съ голѣми лѣсове, въ които сѣ са вѣдили мечки даже и левове (аслани); съ хубави и весели ливади и пр. Тѣзи страна и днесъ сѣществува, но лишена отъ горите си, преобърнала са е въ пѣсачлива пустинѣ: отъ слънчовите лѣкове земята е станала яка като камакъ, безъ извори и рѣки, безъ трѣва и цвѣтя. Сѣщото е и съ много мѣста въ Италия, Испания и пр. Като имъ упропастили горите, съ които биле обрасли, тѣ заприличали на пустини. И въ Швейцария по нѣкои мѣста са оплакватъ, че захванали да имъ пресѣхвѣтъ изворите.

До колкото ни е познато и доказано отъ науката, горите иматъ това свойство, щото денемъ да намаляватъ горѣщината, а нощемъ да правятъ въздухътъ по-топалъ; защото листето, като лошъ проводникъ на топлината, докато са стопли и нагрѣе трѣба му много топлина, а отъ вѣтре на гората непрестанно са издига на горе по-студенъ въздухъ, съ който са расхладява топлинѣтъ на около. И тѣй, като са измѣнява съ непрестанното си движение (мърдане) студениятъ горски въздухъ съ топлинѣтъ вънѣшенъ, става течение на студениятъ въздухъ изъ горите. За това и лѣте денемъ, когато е горѣщо (много топло), като отива човѣкъ въ нѣкоя гора, ще осѣти да иде на срѣща му една приятна хладина.

Нощемъ става съвсѣмъ противното. Стопленните отъ сѣжнцето презъ денъ земи и растения, поще скоро изгубватъ топлината си, а листето на гората я задържава презъ цѣлата нощъ тѣй, щото на полето са осѣща студень въздухъ, а въ гората топалъ; за това и нощемъ изъ гората излиза топалъ въздухъ, а извънъ влазя студень. Голѣмите гори съ непрестанните си испарения могатъ да са глѣдатъ като разрѣдители на голѣмите горѣщини и студове. Въ това отношение горите сѣ прилични на моретата, които тѣй сѣщо намаляватъ горѣщината и студътъ. За това и онѣзи мѣста, които сѣ близо до морета, могатъ да иматъ умѣренъ климатъ и безъ гори; но ако нѣматъ пѣкъ на близо гори, то сѣ изложени на разни бури и вихрушки.

А че горите, които испускатъ презъ листето си потрѣбниятъ за животътъ ни кислородъ, а приематъ (попиватъ) отровната за насъ, но необходима за растѣнията въгленна киселина,—пречистватъ въздухътъ и съ това помагатъ на здравнето, за това има много доказателства. Горите и бранищата чистятъ развадениятъ и заразенъ отъ разни епидемически ¹⁾ болѣсти въздухъ, защото статистически е доказано, че онѣзи мѣста, които сѣ били раздѣлени съ гори отъ други (мѣста), дѣто е вжрлувала холера, сѣ станали здрави, до дѣто болѣстѣта на около, кадѣто е нѣмало гори, е вжрлувала малко или много.

(Продължава са.)

ЗА К Ж Щ А Т А. *)

(Вижь пр. на 5 и 6 кн.)

По други страни хората правятъ въ училищата, кафенетата и гостилиниците на стѣните близо при таванътъ парочно отвори за провѣтрѣние, нарѣчени *вентилации*. Тѣзи отвори са правятъ именно за това, защото, както е познато, топлинятъ въздухъ, който са намира въ стаите, като по-лекъ отъ студениятъ, издига са на горе, дѣто презъ онѣзи отвори или малки прозорченца излиза на вжнъ, а на негово мѣсто презъ сѣщите отвори дохожда въ стаите вжнъкашенъ чистъ въздухъ.

Онѣзи спални стаи, които нѣматъ прозорци, или ако ги иматъ сѣ твърде малки, много сѣ нездрави, защото не могатъ да са провѣтрятъ.

Само по себе си са разбира, че вжнъкашниятъ въздухъ не е насѣкаде еднакавъ. Въ тѣсните улици и затворени кѣщи съ малки дворове, дѣто въздухътъ не може да са промѣнява и пречистя, набира са тѣжакъ и нечистъ въздухъ, който е толкова повече вредителенъ за здравнето, колкото повече приема въ себе си сѣкакви смърдливи пѣри и въздухообразни (газове), що са образуватъ отъ гниението на разни животни и растителни останки. Колкото този въздухъ е по-близо до земята, толкова повече има въ него такива смърдливи пѣри и газове, а толкова е повече и вредителенъ и погибеленъ за онѣзи хора, на които кѣщите имъ сѣ ниски и захлупени. Въ такива улици най-добри кѣщи сѣ онѣзи, които сѣ по-високи, защото въздухътъ въ горните катове може по-добре да са про-

¹⁾ Селените въ Софийско казвали на епидемията рѣдница,

*) Продължението на членътъ за кѣщата ас изгубилъ въ печатницата, и по тѣзи причина закѣснѣхме съ обнародванieto му.

мънява и прочистя, а и сажновите за-ри тамъ по добре грѣятъ, отъ колкото въ долните катове. И тѣй, който иска да има здрава кѣща, нека я тѣрси на сухо и отворено мѣсто, дѣто лесно може да са провѣтря и дѣто я огрѣва слънцето.

Въ по-малките градове и вѣнъ по селата по многото хора би могли да иматъ сѣксѣмъ здрави кѣщи, ако тѣ сами не ги разваляха. Тѣй напр. тѣ исквѣрлятъ боклукътъ (торѣтъ) изъ хлѣвовете си (ахѣри) до самата кѣща, и то безъ никакавъ рѣдъ: незаграденъ на около, не покрить, а оставенъ расхвѣрденъ по дворѣтъ. Отъ това тѣ губятъ двойно: джждѣтъ взмива торѣтъ, хранителните вещества на когото са сѣбиратъ въ локвичките отъ джждѣтъ по дворѣтъ, и когато изсѣхнатъ тѣзи локвички, то са изгубватъ хранителните вещества на торѣтъ—то е една загуба, —а отъ испаренията са поврежда и разваля въздухътъ, който е вредителенъ за кѣщата—друга вреда. Ако земемъ още и това въ внимание, дѣто селените почти никога не отварятъ прозорците на писките си кѣщи, то тогава не трѣба да са чудимъ защо въ такива кѣщи често са появяватъ разни болѣсти, като трѣска, тѣжка болѣсть (тифусъ), холера и пр., и защо тѣзи болѣсти изморяватъ толкова си хора.

Нѣкои хора мислятъ, че съ кадението на разни кадила може да са поправи и пречисти развадениятъ въздухъ въ стаите; но много са джжати. Повечето стѣ тѣзи кадила само засладяватъ, тѣй да кажемъ, вредителните газове, та ги неосѣщаме; но тѣ сѣ винаги вредителни за здравнето ни. Ако са кади съ оцетъ въ стаите добръ е; но развадениятъ въздухъ съ това пакъ

не може значително да са поправи. Съ оцетъ са кади, ако са нагорѣщи добре нѣкоя тухла или друго, та са полѣе съ оцетъ.

Въздухътъ са поврежда тѣй сѣщо и отъ злѣ урѣдените ваходи и гиризи (каналы); за това трѣба, особено въ по-големите градове, да са обѣрне внимание за по-доброто нѣмъ урѣждане.

За да не излезя изъ заходите годѣма воля, която разваля въздухътъ, трѣба да са налива въ тѣхъ растопъ отъ половица ока или по-малко *сачи-кабрусъ* и 3-4 оки вода. Съ това срѣдство са спиратъ колко-годе испаренията на вредителните газове, които са намиратъ въ нуждниците.

НѢМАМЕ ХРАНА, КАКВО ЩЕ ПРАВИМ.

(Писмо из Маджарско до сичкитѣ български ученолюбиви ступани.)

Жални извѣстия ми принесохъ в послѣднѣ врѣме писмата от милата нѣ и богата инак татковина Българія. При туй нажалих са още по вече като прочетохъ в „Вѣкъ“ новината от Софійско, и в „Источно врѣме“ пѣти и тѣ бѣ лѣжки из Шумнянско. Как ще псхраниме добитѣка си прѣз зимата, отдѣ да земеме храна, какво ще правимъ: такъма гласове слушаеме да дохадат до слуха ни от различни крайща на башината ни земя; подобни гласове и оплакванія са чуяхъ в вѣстнициѣтъ и от Френската земя, отдѣто вече са нечуятъ, защото е май късно. При се това аз що са опитамъ да помогна съ слабѣти си знанія, черпени от опытноститѣ на славни ступани, на драгыѣ си еднородци; но най-напрѣдъ съм длѣженъ да кажа, че в това врѣме ми е невъзможно да им послужа съ съвѣтитѣ си толкова, колкото желая. Зимата е прѣд прага ни и, слѣдователно, не му е вечекъ врѣмето да прѣпорѣчамъ на нашитѣ земедѣлци да насѣятъ в угаритѣ доволно кърмни растения, за да могатъ да кърмятъ по дълго врѣме своя добитѣкъ с зелена храна и

да могат да приберат по възможности и при сушата по вече сѣно. Нѣма да увеждам тука и причинитѣ, дѣто е тая година (както и много други прѣминжли години) у нас толкоз слаба жътвата: не щѣ да разказвамъ защо си дигиш дѣдо Господ—сполай му—берекетя, ами ще кажа, и то на бързо, какво ма учи разума, когото ми е сѣщия дѣдо Господ вдѣхнал, да правиме, за да можеме по нѣто хѣрата да прѣзимуваме своята жива и весма потрѣбна стока.

Прѣд сичко трѣба да си прѣсмѣтнем за колко добыччета ще стигне храната, с която тѣкмиме да прѣхраним прѣз зимата добытка си. Трѣба да са оглѣднем около себе си и да обърнем своитѣ поглѣды към сичко, което ѣде добыткѣт. Ние знаем мнозина ступани, които имат лозя, а не сбират по гроздобер и листата отъ лозитѣ, за да ги дадат на добытка, та да имъ ги промѣни на млѣко, на мѣсо, на вѣлна и прочее. При туй трѣба отврѣме да пестим храната си и да не я оставяме да са заносва от добытка, затѣквациц я за нищо и за никакво със краката си. — Съглѣдаме ли, че не ще можем да исхраним с храната си сичкыя си добыткѣ, то глѣдайте да продадеме артѣка, и то дору е врѣме. Трѣба да ви кажа, че на едно добытче, което не работи или не искава нищо, стига му на деня толкоз сѣно, колкото тегли шестдесетата част' ($\frac{1}{60}$) на тѣлото му, когато пѣк искаме да ни принася нѣкаква полза, на пр. да ни дава млѣко. да тегли кола и пр., трѣба да му са дава толкоз храна, колкото дохажда $\frac{1}{30}$ от неговото тѣло, но дору са намира и душата му в него. сиреч дору живѣе: с други думы, добытче 160 оки тѣжко трѣба да получава на деня около 2 оки сѣно, когато искаме само да не загине: ако ли пѣк щем и да ни върши работа или да печелимъ от него, то трѣба да му даваме сѣкой ден' най малко 3 оки сѣно. Но ще кажете, отдѣка да земеме толкоз сѣно? Отговарям, ние не сме принудени да храним добытка си само със сѣно; това сѣкой знае, но тогази дава му са на деня по много или по малко храна, спорѣд това да ли е тя храна по хранителна. Сто (100) оки срѣдне сѣно дават на добычето толкова храна или сила, колкото:

150	оки	слама	от	грах,	боб,	лѣща,	фасул	и	бурчак,
200	"	"	"	лѣтница	(ечмен,	овес	и	пр.),	
300	"	"	"	зимница	(пшеница,	рѣж	и	пр.);	
200	"	барабой	(картофы,	пататы,	кром-	пир),			
360	"	моркули	(Moehten),						
250	"	земни	абазки	(ер-алма,	Torinam-	bur);			
70	"	пшеничны,	или	житны	и	ечменны	трицы,		
60	"	рѣжжани,	или	от	рѣж	трицы;			
50	"	кюспе	от	сусам,	лен,	рѣпица;			
350	"	джибры	или	прѣщина;					
40	"	грах,	лѣща,	боб	и	бурчак;			
54	"	ечмен,	или	ечмык	и	просо,			
58	"	овес,							
48	"	кукуруз,	или	царевича	(мамулы),				
60	"	грѣчиха	или	червенка	(Buchweizen).*)				

Тѣзи числа ни отвѣрят широко поле да прѣсмѣтваме съ кое ни по вече изнася да кѣрмим добытка си. Стига само да знаем и цѣпата на тѣзи храны, и да умѣем и обичаме да смѣтаме. Трѣба да смѣтаме; друго яче са не може, защото живѣем в' такова едно врѣме, което само онзи печели, който смѣта и сетиѣ разсѣдително работи. Още съм длѣжен да ви кажа, че трѣба да даваме на прѣживнитѣ добыччета (на говедата, овцетѣ и козытѣ) по вече такава храна, на които числото е по малко от 100; такава храна са казва волюминозна, или, по нашенскы, пѣлни корем, онѣзи пѣк храны, на които числото не е по голѣмо от 100 казва са пластическа, зѣрняста или силна, и то за това, че е по хранителна. Понѣ половината от храната, която даваме на прѣживныя добыткѣ, трѣба да бѣде волюминозна, защото неговия желудѣк (жерка) така лесно са не напѣля.

Сетиѣ трѣба да кѣрмим добытка с рѣд и еднакво, не веднаж много, а че послѣ малко, не веднаж в това врѣме, а друг пѣж' в онова. Разумнитѣ ступани кѣрмят добытка си (както и себе си) в опрѣдѣлено врѣме. Ние на пр. така кѣрмим своитѣ кравы, ко-

*) Чехскы ѣ казват поганка (rohanka).

што, защото не ни изнася да ги пуцаме да пасят, държиме се в ахара: Сутрина рано в 11 часа им даваме попарена храна и при това ги доиме; септъ им даваме сѣно или счменна слама, в 4 часа ги напояваме, в 5 часа им даваме повтором попарена храна и ги доиме още веднаж; подър това им даваме пак слама или сѣно и ги напояваме, в 12 часа им даваме по третий път попарена храна, подояваме ги и слѣд нѣколко врѣме (прѣд да лѣгнем) даваме им останалата слама, която сме им были сутринта опрѣдѣлили за прѣз цѣлы ден. В такава една година, каквато е лѣтошната, сѣкой грѣши, който прѣска храната напусто. В образована Европа само за оныя ступани казват, че имат ум и разуи, които си имат рѣзалки т. е. машинки за рѣзание храна; тука сѣкой напрѣднѣл ступанин размѣся сламата със сѣното, нарѣзва го, а че чак тогава го дава на добытка. Ечмыка, овеса, бурчага, кукуруза, червенката и сичкы другы зърнясты храны дават на добытка сѣкогаш, слѣд като ги смелит на дрма или булгур и попарит. Барабоя, земнытѣ абзкы, чукундуря и пр. кърмят само тогази, когато ги сварят, смачкат на тѣсто, посолят и разбъркат с многокото вода. То вършат особито тогази, когато готвят храна за дойныя и за младыя добытък. Да даваме пѣк бурчака на добытка прѣди да го оставим поиѣ да са накысе с грѣхота. Ные не сме длѣжни да рѣжем само оная слама, която ще тѣкним да дадем на добытка да я изѣде, но и която ще му постелеме, защото само така по малко са заносва. Една рѣзалка не са продава по скѣпо от 500 гроша, заради това лесно ни са исплаща, като си я купиме и я употребяваме. Прѣди да настелеме сламата под добытка, трѣба да я даваме на овцѣтѣ, за да огрызѣт класоветѣ, т. е. горнята част на стеблото, защото тѣ сѣ много по хранителны от долията част на него; разбира се, който има рѣзалка не е принуден да върши туй, защото тя него лесно свършва. Освѣи лѣто сме длѣжни да пестиме храната, която сме приготвили, за да прѣзимуваме своя добытък, трѣба да са погряжим да можем на пролѣт, колкото е възможно по рано да закачим да кърмим добытка с нова храна; заради това дору е още врѣме настѣе нѣкоя нива със

ЗИМНА СМѢСКА.

Под име смѣска (Mengfutter, Futtermenge, смѣска) разбираме постѣ от различни сѣмена. Смѣската е добро нѣщо поради различни причини, но тука не му е мѣстото да расправяме за смѣскытѣ въобще. Ще поговорим за зимната смѣска, и то само на късничко. Тя са сѣе най добръ (кога са сѣе зимнината); в Чехія най си хвалят онази

зимна смѣска, която са състои (г рѣж и от рѣпица (brassica, campestris, Ninterraps); нея смѣска на пролѣт най бържѣ можеме косои и кърми като бичим. Обыкновенно са земат 3 дѣла рѣж и 1 дѣл (или и по малко) рѣпица; на 1 хектар земя в Ческо сѣят 1½ хекто-литра рѣж и 7 или 8 литра рѣпица. Тая смѣска можеме постѣ на оная нива, която искаме да оставиме на угар или тамо, дѣто сме пожыжли лѣтос ечмык или рѣж. Най напрѣд туку като дигнем снопето трѣба да заореме стърнището, ако можеме трѣба да поторим нивата и послѣ да я разорем още веднаж и да сѣеме.

Първен сме длѣжни да постѣем житото, послѣ трѣба да го завлачиме със влачилката на длѣж и тутакси слѣд това да настѣем рѣпицата с разсѣвалка или, ако нѣмаме, с тритѣ си прѣста, и да увлачиме още веднаж нивата, но не на длѣж, ами на шир; ако ли е земята много сыпкава то трѣба и да я увалиме с един гладкѣ дървен вал (дебело кросно). На врѣмены са случавя да порасте тая смѣска още на есен толкѣва, щото ни са поисква да я покосиме, но ные трѣба да я некосиме, защото тя тогаз може лесно да загине прѣз зимата. На пролѣт щом я видиме и се увѣриме, че е за косене, трѣба да захванем да я косим и да кърмим. От първен трѣба да я мѣсем със слама и да я нарѣзваме на рѣзалката, на тогава да я даваме на добытка, защото иначе той може да са надусе и да пукне. Ако нѣмаме рѣзалка, то длѣжни сме да даваме на добытка смѣщия ден суха храна (слама, сѣно и под.) а че чак подър туй зелена храна (смѣската). Тая смѣска е добра, защото 1) много малко обезсилва земята, 2) защото е тѣрдѣ добра храна за добытка, а особенно за дойнищытѣ, сирѣч за дойныя добытък и 3) защото може да са коси прѣди да дофаса дучерната и дѣтелината. Вече съм на края; не мога освѣи това, което назначих, да прѣпорѣчам нищо друго на милытѣ си братия ступани, но пак швършим весел, защото са надѣи че с това, което им казах, се малко много ги възблагодарявам. Дано са нѣлжя и дано са испълни надѣжбата ми, та да могат на пролѣт да са утѣшавам, че думытѣ ми послужили кодко-годѣ на народнитѣ наши хранители и хванали корѣни в стѣповетѣ на благосѣстоянието ни. Дай Боже!

Кр. Ив. Мирский*).

К. За да учуваме добытка си пред мора, поучява ни единопытен Холандянин да си

*) Който пожелае да му са гетирдиса нѣкакво чуждоземско сѣме, рѣзалка или подобны земе-дѣлски потрѣбны, може да са отнесе до г. Николла Ив. Пошо в Тулча.

купим 1 литра креозом, да го размѣсем добръ с 100 литри вода, послѣ да оставим таз смѣс' нѣколко минути дору са уталожи на дното кал, с който кал, слѣд като отлѣме водата, да натриваме главата и задните части на добытка, и то съкой ден. Добръ, каже, ще сториме ако ли и поперсваме с него ахъра и ако притуряме във водата, която даваме на добытка, по малко нѣщо отъ него кал; на сто литри питие 1 децилитр кал'стига.

ЗА ЗЕМЯТА (ПОЧВАТА) И ЗА НЕЙНОТО ПРИГОТОВЛЕНИЕ ДА СА ОБРАБОТВАТЪ НА НЕЯ РАЗЛИЧНИ ЖИТА, СЪИДБИ И ТРЕВИ ЗА ДОБИТАКЪТЪ.

На мнозина отъ васъ трѣба да е позната една отъ най-распространениятъ планински или каменни породи, която са нарича гранитъ. Тоя гранитъ, подъ название дивъ камакъ или буляжникъ, са употребява за калдарже въ градищата и за насипъ по шосетата. Ако разгледаме внимателно едно парче отъ тоя камакъ, то твърде лесно можемъ да забѣлѣжимъ, че той са не състои отъ еднородна масса; въ него ние ще да видимъ бѣлизневъ или бѣло-червенъ и полупрозраченъ минералъ, който са нарича кварцъ (кремакъ), послѣ другъ единъ червеникавъ минералъ, който са нарича полски шпатъ и, най-послѣ, една значителна частъ тънки, темно-цвѣтни, но лъскави дупки, които са наричатъ слюда или слюда. Ето изъ тоя гранитъ и изъ други още камане са е образувала минералната частъ на почвата. А какъ са е тя образувала, то ние тугакси ще да видимъ.

По-горе ние говорихме какъ може водата да разсипва каманете, но освѣнъ водата има и други причини, които сж дѣйствувале и които и сега постоянно дѣйствуватъ за разсипването на цѣли каменни планини. Една отъ тие причини е топлината и студътъ. Извѣстно е вече, че отъ топлината сѣко едно тѣло са разширява, а отъ студътъ са свива, по това разширение и това свиване у различни тѣла бива различно: на единъ студътъ и топлината дѣйствуватъ по-силно, на други по-слабо; а защото каманете, както ние вече видѣхме, са състоятъ отъ различни минерали, то при бързите преминувания отъ топло на студено и наопаки — отъ студено на топло, нѣкои отъ съставните части на каманете успѣватъ да са разширятъ или да са свиятъ повече и отъ това са обра-

зуватъ пукнатини, въ които са събира вода, замръзва тамъ и разширява ги се повече и повече. Различните минерали, отъ които сж съставени каманете, освѣнъ различните свойства да са разширяватъ и да са свиватъ отъ топлината и отъ студътъ, иматъ и различна плотностъ, т. е. едни биватъ набити повече, а други по-малко. Такъ, на примѣръ, кварцътъ, който са намира въ гранитътъ, е много твърдъ минералъ. Кой не знае напр. кремакътъ? Той е сжщъ кварцъ, само въ отдѣлно парче. А слюдата, която са намира въ тоя сжщъ гранитъ, е твърде мѣгка. И така, разбира са, че отъ тѣжкостта, което става, когато водата съ течението си влѣче парчета камане, отъ падането и отъ другите вобще разрушающы причини, по-мѣжките минерали по-скоро са отдѣлятъ отъ главното парче, а отъ това на него ставатъ джлбави, които развалятъ общата свръзка на камакътъ, и камакътъ отъ време на време са разсипва. Освѣнъ това, водата, —особенно оная, която встича изъ подземните извори, —сждържа въ себѣ си разтворени различни кислоти, а тие киселини отъ своя страна разтварятъ другите минерали, отъ които са състои камакътъ, така щото водата и съ тоя способъ помага за разсипването на каманете.

Ето тие сж главните причини, чрѣзъ които каманете, ако и подека, но разсипватъ са постоянно. (Продължава са).

РАЗНИ.

— Фабрика за вакса въ Търново. — Научаваме са, че учениятъ нашъ съотечественикъ Г-въ Смиловъ отворилъ въ Търново фабрика за да прави вакса. Ние видѣхме тѣзи вакса и много ни са ареса; а какъ са е приела отъ нашите съотечественици, които носятъ палсани обувки, баремъ тамъ, дѣто са е вспратило отъ нея, ние не знаемъ; само ще кажемъ, че е много по-добре да купуваме отъ тѣзи вакса, която са изработна тука, отъ колкото онази, която ни са донеса изъ вжнъ. Време е вече да разберемъ, че трѣба да предпочитаме нашето си отъ чуждото.

— Какъ са познава колко влага има въ една стая. За познаване въ една стая колко влага има, съществуватъ нѣкои съчина, които са вжктъ влагомѣри (игрометръ). Но най-простото, за сѣкитъ достъпно, състои въ това: да земешъ малко варенъ (киречъ) прахъ, и, като го гудишъ въ една ланчица, да го оставишъ въ сръдъ стаята, въ която живѣте. Варътъ трѣба да престои тамъ 24 часа. Подвръ това време ще земешъ варътъ, ще го притеглишъ и ако видишъ, че тежкостта му е порасла още драмъ и полъ, то да знаешъ, че въ тѣзи стая не бива да са живѣе. — „Напрѣдъкъ.“